

BESLUT
2026-10-07

Dnr SU FV-2050-26

Områdesnämnden för humanvetenskap

Stefan Helgesson
Vicerektor

Justitiedepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: delbetänkandet *Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff* (SOU 2026:30)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Justitiedepartementet inkomma med synpunkter på remiss av delbetänkandet *Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff* (SOU 2026:30). Betänkandet har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten och redovisas i bifogade bilagor, som utgör områdesnämndens svar.

Stefan Helgesson

Karolina Alveryd

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remiss av Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff (SOU 2026:30)

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, som anmodats att yttra sig över rubricerad utredning får härmed anföra följande.

Generellt om utredningens förslag

Bakgrunden till utredningen är den akuta platsbrist som råder inom Kriminalvården. Platsbristen är en följd av på senare tid genomförda kriminaliseringar och straffskärpningar, samt även utvidgningen av möjligheten till häktning, som lett till att betydligt fler personer häktas och avtjänar fängelsestraff än tidigare.

För att hantera platsbristen föreslår utredningen bland annat att rätten för intagna att placeras i enrum tas bort, att häktade ska kunna placeras i polisarrester istället för i häkten, och att dömda personer ska kunna kvarstanna på häkte under längre tid i avvaktan på plats på anstalt.

Det ska nämnas att mycket av det utredningen föreslår redan sker i praktiken. Rätten till enrum är många gånger satt ur spel då det i stor utsträckning redan förekommer att intagna placeras i samma cell. Därtill förekommer det redan idag att häktade placeras i polisarrest, trots att det uttryckligen strider mot gällande lag, liksom att dömda personer kvarblir längre i häkte i avvaktan på plats på anstalt än som är tillåtet enligt lag.

JO har återkommande riktat mycket stark kritik mot Kriminalvårdens sätt att hantera överbeläggningen genom placering av intagna. Kritiken har inte bara bestått i att placeringen stridit mot gällande regler, utan även att placeringarna inneburit att intagna levt under sådana förhållanden som varit helt oacceptabla, och inneburit en risk för att personerna har utsatts för sådan omänsklig behandling som faller under artikel 3 EKMR. Detta talar enligt fakultetsnämndens mening för att reglerna snarare borde skärpas, istället för att avskaffas. Utredningen motiverar inte sina förslag med att reglerna är onödiga, utan det genomgående motivet för avskaffning av nuvarande regler är rådande platsbrist. Den rådande platsbristen beror dock på att lagreformer har genomförts utan att dess konsekvenser analyserats tillräckligt väl och att tillräckligt med resurser inte tillförts Kriminalvården.

Juridiska fakultetsnämnden

Detta utgör enligt fakultetsnämndens mening inte godtagbara skäl för att ytterligare försämra förhållandena i Sveriges häkten och polisarrester, då det redan enligt nuvarande ordning i vissa fall förekommer oacceptabla förhållanden.

Rätten till enrum

Utredningen föreslår att rätten till enrum i 2 kap. 1 § häkteslagen ska avskaffas. Det ska istället ankomma på beslutande myndighet att bestämma hur verksamheten ska organiseras i detta avseende.

Att intagna mot sin vilja placeras i gemensam cell strider mot FN:s s.k. Nelson Mandelaregler, vilka Sverige var med och tog fram. Vidare strider den dubbelbeläggning som sker i dag mot Europarådets tortyrkommittés riktlinjer avseende boyta per intagen, då dubbelbeläggning idag sker i celler mindre än rekommenderade 10 kvadratmeter. Det är fakultetsnämndens uppfattning att Sverige bör eftersträva att inte bryta mot FN:s eller Europarådets rekommendationer.

Utredningen konstaterar att nämnda internationella ramverk inte är bindande i sig, vilket stämmer. Europadomstolens praxis är dock bindande. Denna behandlas dock mycket sparsamt i utredningen. Vad gäller rätten till enrum behandlas den endast i ett stycke på s. 85. Enligt Fakultetsnämnden borde en betydligt mer grundlig genomgång av Europadomstolens praxis på området ha genomförts för att undersöka under vilka förutsättningar placering av två personer i Sveriges befintliga häktesceller, som ska vara minst sex kvadratmeter stora, kan riskera att strida mot förbudet mot omänsklig behandling i artikel 3 EKMR.

Miljööverdomstolen har i MÖD 2005:45 förbjudit dubbelbeläggning i häktet Trelleborg, där det var fråga om sju kvadratmeters utrymme. Enligt Miljööverdomstolen utgjorde dubbelbeläggningen en olägenhet för människors hälsa enligt miljöbalken. Miljööverdomstolen framhöll att det inte är möjligt att underlåta att uppfylla miljöbalkens krav enbart med en allmän hänvisning till brist på resurser. Enligt utredningens förslag kommer dubbelbeläggning vara möjlig under sådana förhållanden som Miljööverdomstolen ansåg strida mot miljöbalken.

Av ovanstående anledningar *avstyrker* fakultetsnämnden utredningens förslag

Placering av häktade i polisarrest

Utredningen föreslår att det ska införas en möjlighet att placera en häktad i polisarrest. Placering ska få ske om det finns särskilda skäl med hänsyn till transportförhållandena eller platssituationen i häktena. Sådan placering förekommer redan idag, trots att det strider mot 24 kap. 22 § rättegångsbalken.

I den föreslagna regleringen anges inte någon särskild angiven tidsfrist för hur länge sådan placering ska kunna ske. I den föreslagna författningskommentaren anges dock att placering i arrest som totalt överstiger en vecka som utgångspunkt inte bör komma i fråga. Om en sådan tidsgräns är avsedd att gälla bör denna enligt fakultetsnämndens mening införas i lagtexten.

Polisarrester skiljer sig i praktiken i hög grad från häktesceller. Inte minst i att polisarrester saknar TV, oftast saknar toalett och har betydligt mindre möjligheter till förströelse än på ett häkte. Det kan i praktiken förekomma att en person placerad i arrestcell inte har annan möjlig sysselsättning än att stirra in i en vägg. Att häktade personer ska kunna placeras på detta vis är inte acceptabelt.

I likhet med de resonemang som ovan förts avseende rätten till enrum finns det även risk för att placering i arrestcell av häktade skulle kunna strida mot artikel 3 EKMR. Utredningen har i konsekvensbedömningen angivit att förslaget är förenligt med EKMR, men fakultetsnämnden anser att det lilla som i utredningen presenteras om Europadomstolens praxis inte är ett tillräckligt gott underlag för att dra en sådan slutsats. Eftersom Europadomstolen har uttalat att polisarrester inte är lämpliga för mer än mycket korta frihetsberövanden är det nödvändigt att närmare analysera Europadomstolens domar avseende acceptabla förhållanden för frihetsberövanden, inklusive boyta, möjlighet till förströelse m.m., och jämföra denna med de förhållanden som råder i svenska polisarrester.

Av ovanstående anledningar *avstyrker* fakultetsnämnden utredningens förslag

Verkställighet av fängelsestraff i häkte

Utredningen föreslår att tidsgränserna för hur länge en person som dömts till fängelse kan tvingas stanna kvar i häkte i väntan på plats på anstalt ska tas bort. Utredningen anser istället att de idag gällande tidsgränserna ska var målsättningar, men inga absoluta krav.

En grundläggande princip bör vara att personer som efter lagakraftvägande dom omedelbart påbörjar avtjänande av sitt fängelsestraff, skyndsamt ska flyttas från häkte till anstalt. Som utredningen framhåller gäller enligt flertalet internationella regelverk gällande behandlingen av intagna principen att dömda och icke dömda intagna ska hållas åtskilda från varandra. Vidare är förhållandena på anstalterna oftast betydligt mer humana än förhållandena på häktena.

Som framgår av utredningen har JO konstaterat att den lagstadgade tidsfristen om 30 dagar överskridits i flera fall, något JO ansett vara fullständigt oacceptabelt. I beslut den 17 juni 2024 riktade JO allvarlig kritik mot Kriminalvården efter att en dömd person blivit kvar i häkte i närmare ett år i väntan på plats i anstalt.

Att Kriminalvården är i ett så ansträngt läge att myndigheten inte klarar att följa dagens gällande regler är inte ett gott argument för att avskaffa dessa lagregler. Istället talar detta för att ännu tydligare regler behövs på området, utöver nödvändiga resurser.

Av ovanstående anledningar *avstyrker* fakultetsnämnden utredningens förslag

Utformningen av häkten och polisarrester

Utredningen föreslår att det i förordningen (2014:1108) om utformningen av häkten och polisarrester ska införas ett tillägg om att om fler än en intagen delar rum ska rummet vara anpassat för det ändamålet.

Fakultetsnämnden anser att denna reglering inte är tillräcklig. Istället bör det i förordningen tydligt framgå vilka minimikrav som måste uppställas på ett boenderum för att det ska vara acceptabelt att två personer ska dela på det. Exempelvis bör sådant som följer av Europadomstolens praxis, som möjlighet att använda toalett avskilt, regleras samt en minsta angiven golvyta för att samsittning ska komma ifråga. Så som förordningen nu är formulerad finns endast det sedan tidigare gällande kravet på golvyta på minst 6 kvadratmeter för ett förvaringsrum reglerat, men när det kravet infördes var det avsett att gälla celler där endast en person ska förvaras. Förvaring av två personer på sådan golvyta kan mycket väl strida mot art. 3 EKMR. JO har exempelvis anfört att dubbelbeläggning endast bör ske i eller med en golvyta om minst tio kvadratmeter exklusive toalett.

Att överlåta till Kriminalvården att anpassa celler efter dubbelbeläggning utan närmare krav på vad detta ska innebära, är enligt fakultetsnämndens mening inte lämpligt. Som framgår av JO:s inspektioner förekommer det redan idag att Kriminalvården genomfört dubbelbeläggning under förhållanden som inte är acceptabla. För att undvika detta i framtiden behövs tydligare minimikrav på de utrymmen som ska delas mellan intagna.

Valet av särskild utredare

Utredningen har bedrivits under ledning av en särskild utredare som är riksdagsman tillhörande ett riksdagsparti i regeringsställning under perioden 2022-2026. Det är ovanligt att riksdagsledamöter är särskilda utredare, även om det tidigare har förekommit. Medan det är självklart att utredningsdirektiv kan vara och ofta är formade utifrån en given politisk ingång vill fakultetsnämnden betona vikten av att utredningar leds och bedrivs med saklighet och allsidighet som absolut utgångspunkt. Fakultetsnämnden gör inte gällande att den aktuella utredningen skulle brista i detta avseende. Det är dock nämndens generella uppfattning att den särskilda utredaren inte bör ha sådana partipolitiska band till regeringen att utredarens opartiskhet skulle kunna ifrågasättas. Detta är av vikt inte bara för allmänhetens förtroende utan även för de riksdagsledamöter som ska ta ställning till om regeringens lagförslag bygger på tillräckligt gott beslutsunderlag. Av denna anledning är det fakultetsnämndens uppfattning att riksdagsledamöter tillhörande ett regeringsparti inte bör utses som särskilda utredare.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Pernilla Leviner. Yttrandet har beretts av docent Simon Andersson. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Pernilla Leviner

Karolina Alveryd

BESLUT

2026-09-25

Dnr SU FV-2050-26

Samhällsvetenskapliga
fakultetsnämnden

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakulteten

Remissvar: Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff, SOU 2026:30.

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden har fått möjlighet att yttra sig över remissen Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff, SOU 2026:30.

Synpunkter har lämnats av Kriminologiska institutionen vilket utgör Samhällsvetenskapliga fakultetens svar.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus Yvonne Svanström. Föredragande har varit handläggare Kay Artle

Kriminologiska institutionens remissvar på SOU 2026:30

Mer flexibla regler om verkställighet av häktning och fängelsestraff.

Sammanfattning av yttrandet

Institutionen avvisar utredningens förslag. Flera av förslagen innebär ett försvagat rättsligt skydd för frihetsberövade personer och riskerar att få allvarliga konsekvenser för den enskilde, samtidigt som de inte förväntas lösa den bakomliggande överbeläggningssituationen. De innebär även försämrade förhållanden under frihetsberövandet i strid med rekommendationer från FN och Europarådet. Institutionen ställer sig positiv till att fängelsestraff i ökad utsträckning kan verkställas genom elektronisk övervakning. Mot bakgrund av de begränsningar som samtidigt föreslås framstår det emellertid som tveksamt om förändringen kommer att få någon nämnvärd betydelse för beläggningssituationen.

Utredningens direktiv

Utredningen ska se över verkställighetslagstiftningen i syfte att underlätta Kriminalvårdens pågående expansion så att lagstiftningen bättre svarar mot dagens situation.

Utredningens förslag

Platsbristen inom Kriminalvården ska förbättras genom att

- Rätten till enrum enligt häkteslagen avskaffas
- Häktade ska kunna placeras i polisarrest
- Fristerna för verkställighet av fängelsestraff i häkte tas bort
- Möjligheten till uppskjuten verkställighet av fängelsestraff utökas
- Möjligheten till verkställighet av fängelsestraff genom elektronisk övervakning utökas
- Karenstiden efter verkställighet genom elektronisk övervakning avskaffas och ersätts med en individuell bedömning.

Enligt utredningen kommer merparten av förslagen inte att medföra något nettotillskott av platser eller minska platsbehovet för Kriminalvården (s. 186).

Kriminologiska institutionens bedömning

Problemets bakgrund

Utredningen presenterar en översiktlig tabell (s. 70) över det ökade behovet av platser och personal inom Kriminalvården. För perioden 2026–2035 beräknas Kriminalvården behöva ett tillskott av 18 600 platser och 25 000 personal. Efter att samtliga reformer trätt i kraft bedöms behovet bli 34 000 platser och 36 000 personal. Kostnaderna beräknas bli 40 resp. 65–70 miljarder kronor per år beroende på om de icke tidsatta reformerna räknas in. År 2025 hade Kriminalvården i genomsnitt 12 100 intagna i anstalt eller häkte och 17 400 klienter i frivården. Antalet fångar, inkl. häktade, hade då fördubblats sedan 2015. Redan denna utveckling har inneburit att kostnaden för anstaltsvården ökat med 9 miljarder. Det rör sig alltså om en exceptionell utvidgning efter en redan stark ökning av både antalet klienter och personal som utredningen ska försöka finna en lösning på.

Platsbristen är enligt utredningen ett resultat av ett flertal författningsförändringar. Det problem som utredningen är satt att lösa är självförvällat av regeringen. Propositionerna har också i stigande utsträckning motiverats inte med behov av att minska brottsligheten, vilket är kriminalpolitikens uttalade målsättning, utan med en mängd andra motiv som att ge brottsoffret upprättelse, att svara mot det allmänna rättsmedvetandet och att stärka rättssystemets legitimitet. Att det skulle finnas behov att på dessa grunder skärpa straffen har inte visats i regeringens propositioner. Det är också oklart varför dessa motiv blivit så angelägna i en situation när Kriminalvården redan befinner sig i en mycket ansträngd situation vad gäller platser och personal.

Den exceptionella expansionen av strafflagstiftningen har under regeringsperioden kunnat fortgå utan någon hänsyn till existerande resurser. Det är svårt att detta skulle kunna ske inom något annat politiskt område. Antag att regeringen lägger fram ett förslag för att öka landets försvarsförmåga genom att i praktiken återinföra allmän värnplikt på ett år. Skulle riksdagen ha röstat för ett sådant förslag utan att det fanns tillgängliga lokaler för förläggning och tillräckligt många officerare för att ta hand om de inryckta?

Kostnaden för den planerade utbyggnaden kan också ställas i relation till det ekonomiska reformutrymme som finansministern bedömt kommer att finnas nästa mandatperiod (Altinget, 2026). För de fyra åren beräknas det finnas 50 miljarder totalt. Utredningens förslag innebär alltså när reformerna helt har genomförts kostnader på 40 resp. 65–70 miljarder – per år.

Rätten till enrum enligt häkteslagen och placeringen av häktade i polisarrest

Utredningen föreslår att rätten till enrum enligt häkteslagen avskaffas. Som utredningen framhåller utgör placering av häktade i enrum den tydliga rekommendationen i flera internationella regelverk, däribland Nelson Mandela-reglerna och de europeiska fängelsereglerna. Även om dessa regler inte är rättsligt bindande har de, som utredningen konstaterar, ”stor principiell vikt” (s. 104). Det finns dessutom särskilda skäl att upprätthålla denna utgångspunkt för häktade, som är misstänkta men inte dömda för brott. Vidare är

möjligheterna att vistas utanför bostadsrummet betydligt mer begränsade i häkte än i anstalt, vilket i praktiken innebär att två personer vistas i samma rum under stora delar av – om inte hela – dygnet. Som utredningen själv framhåller kan en sådan placering därför vara mer påfrestande i häkte än i anstalt (s. 101).

Mot denna bakgrund framstår skälen för att avskaffa huvudregeln som otillräckliga. Utredningen konstaterar att ett avskaffande inte kommer att skapa särskilt många fler häktesplatser (s. 102). Förslaget motiveras istället huvudsakligen av att det skulle minska Kriminalvårdens administration och vara arbetsbesparande för myndigheten (s. 103). Institutionen anser inte att sådana skäl motiverar den principiella förändring som föreslås, inte minst eftersom huvudregeln redan enligt nuvarande lagstiftning kan frångås och regelmässigt gör det till följd av den rådande överbeläggningen. Utredningen framhåller även att de återkommande undantagen från huvudregeln riskerar att påverka förtroendet för lagstiftningen och Kriminalvården negativt. Inte heller detta utgör enligt institutionen skäl för att avskaffa den. Ett sådant resonemang innebär att en extraordinär situation, som dessutom är politiskt självförvållad, bestämmer vilka rättigheter och skyddsregler som ska gälla för frihetsberövade personer. Att en lagstadgad utgångspunkt inte kan tillgodoses bör i första hand aktualisera frågan om orsakerna till detta och hur de kan åtgärdas snarare än om skyddsregeln bör avskaffas. Sammantaget anser institutionen därmed att utredningen inte har anfört tillräckliga skäl för förslaget.

Utredningen föreslår även att Kriminalvårdens möjligheter att placera häktade i polisarrest ska utökas. Även här framhåller utredningen själv flera omständigheter som talar emot förslaget. Bland annat konstateras att längre arrestplaceringar kan medföra allvarliga risker för individers psykiska och fysiska hälsa, eftersom polisarrest är utformade för kortvariga frihetsberövanden och inte för längre vistelser. Därutöver riskerar häktade att inte få sina rättigheter enligt häkteslagen tillgodosedda, bland annat eftersom Polismyndigheten saknar tillgång till utbildad hälso- och sjukvårdspersonal (s. 120). Placeringen av häktade i polisarrest och förhållandena där har också återkommande kritiserats av Justitieombudsmannen, som bland annat uppmärksammat riskerna med längre vistelser och att förhållandena i vissa fall kan aktualisera frågan om omänsklig behandling.

Trots dessa risker väljer utredningen att gå vidare med förslaget och hänvisar bland annat till att flera av rättigheterna enligt häkteslagen inte är absoluta samt till att regleringen ska utgöra ett undantag och tillämpas restriktivt och kortvarigt (s. 122). Det handlingsutrymme som finns beträffande exempelvis sysselsättning och förströelse kan inte likställas med en placering där möjligheterna att tillgodose grundläggande behov är sämre. Inte heller framgår hur det ska säkerställas i praktiken att arrestplaceringarna faktiskt blir kortvariga. Häktade har redan under den nuvarande regleringen placerats i polisarrest under längre tid till följd av den rådande beläggningssituationen. Att regleringen betecknas som ett undantag utgör därför inte i sig någon rättslig garanti för att placeringarna förblir kortvariga.

Institutionen ställer sig även tveksam till att frågan i så stor utsträckning behandlas som en ren verkställighetsfråga. Även om den konkreta placeringen beslutas av Kriminalvården kan förhållandena under vilka ett frihetsberövande verkställs ha betydelse för bedömningen av dess proportionalitet. Om en häktning i praktiken innebär en längre vistelse under skadliga

förhållanden är det därmed problematiskt om domstolen saknar insyn i dessa förhållanden och deras konsekvenser för den enskilde.

Ändrade frister för verkställighet av fängelsestraff i häkte

Utredningen föreslår även att de särskilda tidsfristerna för hur länge en dömd person får vara kvar i häkte i väntan på anstaltsplacering ska tas bort. Institutionen avstyrker förslaget.

Sverige har under flera decennier kritiserats av internationella människorättsorgan för förhållandena i häkte, särskilt den isolering och de begränsade möjligheterna till meningsfull mellanmännisklig kontakt, samt de betydande risker detta medför för enskildas psykiska och fysiska hälsa. Sverige utmärker sig dessutom i ett nordiskt perspektiv genom särskilt restriktiva häktesförhållanden (Lönnqvist 2026).

Mot denna bakgrund är det problematiskt om dömda personer under längre perioder blir kvar i häkte och därmed avtjänar delar av sitt fängelsestraff under dessa förhållanden. Häkten är inte utformade för verkställighet av fängelsestraff. Som utredningen själv framhåller kan en fördröjd överföring till anstalt påverka såväl möjligheten till sysselsättning och behandling som gemensamhet och kontakt med omvärlden (s. 141). Dessa rättigheter följer av fängelselagen och internationella regelverk och har också direkt betydelse för den grundläggande principen att verkställigheten ska utformas så att den intagnes återanpassning i samhället underlättas och negativa följder av frihetsberövandet motverkas. Problemet blir särskilt tydligt vid kortare fängelsestraff, där en betydande del av – eller i praktiken hela – straffet kan komma att verkställas i häkte innan en anstaltsplacering sker.

Utredningen framhåller även att de nuvarande tidsfristerna infördes av legalitets- och rättssäkerhetsskäl, men att de i dagens beläggningssituation inte längre är realistiska för Kriminalvården att leva upp till (s. 139). Institutionen anser inte att detta utgör tillräckliga skäl för att avskaffa dem. Även här innebär förslaget att ett rättsligt skydd för den enskilde försvagas därför att den rådande kapacitetssituationen gör det svårt för staten att upprätthålla regleringen. Liksom beträffande övriga förslag bör svårigheter att efterleva gällande reglering i första hand aktualisera frågan om orsakerna till detta och hur de kan åtgärdas, snarare än om individers rättsliga skydd bör ändras.

Utredningens hänvisning till att den dömda även fortsättningsvis ska överföras till anstalt så snart som möjligt och inte hållas i häkte längre än nödvändigt utgör inte ett skydd likvärdigt med tidsfristerna. En sådan allmänt hållen princip ger inte samma förutsebarhet eller rättssäkerhet som en uttrycklig tidsgräns och lämnar ett betydligt större utrymme för långvariga vistelser i häkte för dömda personer. Mot bakgrund av de begränsningar i verkställighetens innehåll som en sådan vistelse kan medföra, och den långvariga kritik som riktats mot svenska häktesförhållanden, anser institutionen att tidsfristerna bör behållas.

Förslagen bör slutligen ses mot bakgrund av hur kapacitetsproblemen hanteras genom hela verkställighetskedjan. När dömda personer blir kvar i häkte i väntan på anstaltsplats och häktade placeras i polisarrest i väntan på häktesplats förskjuts kapacitetsproblemen genom hela systemet. Samtidigt förväntas ändringarna inte skapa annat än ett begränsat antal

ytterligare platser. Förslagen innebär därmed att den bakomliggande belägningsproblematiken kvarstår, samtidigt som villkoren för frihetsberövades behandling förändras på ett sätt som kan ifrågasättas utifrån Sveriges internationella åtaganden.

Ökad användning av fängelsestraff genom elektronisk övervakning

Utredningen föreslår att möjligheten att verkställa fängelsestraff genom elektronisk övervakning utvidgas upp till strafftider om 1 ½ års fängelse. Det finns i sig inget att invända mot att frihetsstraff i ökad utsträckning ska kunna verkställas genom fotboja. Till skillnad mot mycket annat som föreslås inom kriminalpolitiken är detta en effektiv åtgärd som både kan frigöra platser och vara återfallsförebyggande och därmed kan minska brottsligheten (Al Weswasi 2025).

Det faktiska utfallet minskas dock genom att ett antal undantag görs. Det gäller i princip alla brott mot person. Av dem som sitter i fängelse har fyra av tio brott mot person som huvudbrott. Vissa brott undantas efter en bedömning av allvarlighetsgrad eller återfallsrisk. Vilken bedömning av narkotikabrotten, som utgör huvudbrott för tre av tio på anstalt, som kommer att göras berörs inte i utredningen. Utrymmet för en reduktion av behovet av fängelseplatser minskar tydligt genom undantagen.

Vissa brott anges som mer lämpliga för att kunna avtjänas genom elektronisk övervakning, t.ex. ekonomiska brott. En förutsättning för elektronisk övervakning ska vara att det finns ordnade hemförhållanden så att kontroll kan genomföras. Individuella bedömningar ska också förekomma. Sammantaget talar undantagen och bedömningarna för att förslagen kommer att bidra till lagstiftningens karaktär av klasslagstiftning.

Då utredningen i sina förslag ska beakta att säkerheten upprätthålls, framhålls vikten av att göra bedömningar av risken för återfall. Att personer med flera tidigare domar har en stor risk för återfall i brott i välkänt. Det är dock särskilt de allvarligaste brotten som är viktiga att förhindra att de inträffar igen. Möjligheten att predicera återfall i sådana brott är dock liten enligt forskningen. Att som utredningen påstå (s. 198) att återfallen kan begränsas genom noggrannare riskbedömning är fel (Tham 2022).

Utredningen saknar beräkningar av hur många häktes- och anstaltsplatser som skulle kunna sparas genom förslagen. Det är som utredningen framhåller svårt att göra en sådan bedömning. För remissinstanserna hade det dock varit önskvärt att få några skattningar utifrån olika antaganden. Den enda beräkning som nu ges är den om förverkad villkorlig frigivning skulle kunna leda till elektronisk övervakning. Utredningen beräknar att 62–96 fängelseplatser skulle kunna sparas. Det motsvarar mindre än en procent av dagens anstaltsplatser.

Kriminologiska institutionens slutsats

Institutionen avvisar utredningens förslag. Institutionen ser positivt på den utvidgade möjligheten att avtjäna fängelsestraff genom elektronisk övervakning men att de begränsningar som föreslås samtidigt minskar effekten av det. Denna slutsats baseras dock på att förslagen på intet sätt kan komma att råda bot på den plats- och personalbrist som Kriminalvården befinner sig i och där problemet bara kommer att förvärras. Institutionen invänder även mot att utredningens förslag genomgående bryter mot rekommendationer från internationella organisationer och intagnas rättigheter. Genom att tillsätta denna utredning ger regering sken av man tar itu med problemet. Tillsättningen blir då ett sätt att dölja att situationen kommer att bli ohållbar inom de närmast åren. Det problem som regeringen skapat kan bara lösas genom att beslutade straffskärpningar inte tillåts träda i kraft och att tidigare lagstiftning återkallas.

Remissvaret har beretts av doktor Emeli Lönnqvist och professor emeritus Henrik Tham.

Referenser

Al Weswasi, Enes, (2025). *The Impact of Incarceration. Quasi-Experimental Studies on Deterrence, Incapacitation, and Reintegration*. Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.

Altinget (2026). *Finansministern: 50 miljarder i reformutrymme nästa mandatperiod*. 27 augusti. Tillgänglig via: <https://www.altinget.se/artikel/finansministern-50-miljarder-i-reformutrymme-nasta-mandatperiod>

Kriminalvården (2026). *Kriminalvårdens plan för kapacitet 2026–2035*. Norrköping: Kriminalvården.

Lönnqvist, Emeli, (2026). *Justice out of sight: Pre-trial detention across policy, practice, and politics*. Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.

Tham, Henrik, (2022). *Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi*, i F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 5:e upplagan. Lund: Studentlitteratur
